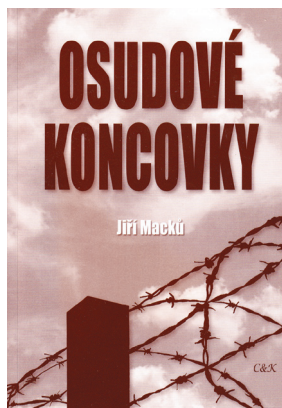

■ Jiří MACKŮ

Osudové koncovky

C & K, Praha 2014, 111 s.

Jako by téma vězeňství v Československu po roce 1948 ustoupilo v české historiografii v posledních několika letech do pozadí. Na jeho místo se derou jiná témata spojená mj. s každodenním životem. Na druhé straně láká téma perzekuce filmaře, dramatiky i žurnalisty. Jiří Macků je známý český sportovní novinář, autor řady knih ze sportovního prostředí. Jeho kniha *Zapřené generace* (Typo JP, Praha 2004) o perzekuci československého reprezentačního hokejového týmu na počátku padesátých let patří k tomu nejlepšímu ze sportovní historie za posledních dvacet let.

V případě knihy *Osudové koncovky* nejde, jak by její název mohl napovídat, o téma ze sportovního prostředí, byť jednou z výrazných postav je hokejista perzekvovaný komunistickým režimem. Sám autor v jednom z rozhovorů řekl, že námět původně zpracoval jako divadelní hru, kterou posléze přepsal do knižní podoby. Děj se odehrává v roce 1953 na ošetřovně jednoho z trestaneckých pracovních táborů při uranovém dole. Hlavními hrdiny jsou dva političtí a jeden retribuční vězeň. Zsvěcený čtenář v nespravedlivě odsouzeném hokejistovi Radku Augustýnovi pozná bývalého reprezentanta Augustina Bubníka. Druhým politickým vězněm je František Kraus, nedostudovaný lékař, v knize vystupující jako David Blumenfeld, který na vlastní kůži zažil hrůzy

Osvětlemi. Z knihy je zřejmé, že autor jmenované osobnosti dobře zná. Jejich střety s oběma totalitními režimy jsou v knize všudypřítomné. Dvojici doplňuje jeden z přísluhovačů táborového systému (kápo), sudetský Němec Schlaghammer, jehož pohled na svět výrazně ovlivnila nacistická ideologie, čtvrtým do počtu je pak představitel sovětské moci v lágrovém systému, věčně opilý major Viktor Petrovský.

Tito čtyři muži spolu vedou každodenní dialogy na lágrové ošetřovně. Medik Blumenfeld a Augustýn, který si zde léčí zánět ruky, jsou zde stále, Schlaghammer s Petrovským sem docházejí dle své libovůle, především když je tu co pít. Každá z postav se v táboře snaží přežít, jak se dá, pomáhají jí při tom větší či menší zkušenosti, její povaha i rodinná výchova. Autor při výstavbě postav využil svůj osobitý nadhled, novinářskou sečtělou i informace získané v průběhu mnohahodinových rozhovorů s řadou osobností nejen ze sportovního prostředí. Výsledkem je čtivý fiktivní rozhovor čtyř lidí, výrazně ovlivněný jejich postavením v lágru a vlastní (bez)mocí. A také jejich „osudovými koncovkami“.

Tomáš Bursík

■ Ondřej NĚMEC

Torzo: 1973–1989

Revolver Revue, Praha 2014, 127 s.

Když se válečný reportér Robert Capa 6. června 1944 vylodil na plážích Normandie, riskoval život jen proto, aby mohl svými fotografiemi zvěčnit historický okamžik. Přežil a nafocené filmy poslal do Londýna, aby je v laboratoři vyvolali a nazvětšovali. V temné komoře mu je ale znehodnotili, takže z celé sebevražedné mise zbylo jen třináct, pravda dnes ikonických, snímků.

Ondřej Němec je také reportér, v záchvatu senzacechtivosti bychom ho mohli nazvat i „válečným“, neboť mapoval život komunity žijící v defenzivě vůči komunistické totalitě, pod trvalou kontrolou represivních složek režimu. Fotil od dětství a výsledek svého snažení schovával v archivu redakce, v níž na počátku tisíciletí pracoval. Sídliila v Karlíně, čtvrti,

kteou v roce 2002 fatálně zasáhla velká voda. A ta s sebou vzala i jeho archiv. Potud paralela s Capou.

Pro neznalce tehdejších poměrů totiž snímky, které přežily a jejichž výběr nedávno vyšel, rozhodně nepůsobí jako záznam z „válečné fronty“ proti komunismu, spíš jako výběr z archivu trochu divočejší rodinky, co ráda slaví, obklopuje se kamarády a je všestranně aktivní.

Výbor fotografií, které zůstaly, at už bez poskvrny, nebo v různém stadiu zkázy, vydal autor poprvé v „Revolverce“ jako doprovodný materiál k antologii undergroundové poezie. Minulý rok ho pak publikoval samostatně pod přílehlavým názvem *Torzo 1973–1989*. Václav Havel, který má místo hlavy skvrnu smyté emulze a identifikovat ho lze hlavně podle amerického univerzitního trika, v jejichž nošení si liboval, Magor ve spoďárech, jehož se voda, Bůh ví proč, nedotkla, Ondřejovi rodiče a výjevy ze života jejich a jeho přátel, Brabenec troubící na saxofon, Havel tentokrát i s hlavou, Stankovič lapající merunu před nabíhajícím Jirousem během fotbalového přáteláku Hrobka vs. Revolver Revue. Dohromady takřka sto fotek lidí, kteří byli součástí života Němcovy rodiny. A do toho výjevy z normalizační Prahy, umělecké snímky i momentky.

Knížka je výběrem z archivu „dotvořeného“ osudovou náhodou, s jakou bylo nejspíše vždy nutno počítat i před rokem 1989. Z tohoto úhlu pohledu se tedy v autorově životě mnoho nezměnilo. Kdo je vybrán pro tento typ zkoušení, ten se změnou režimu nemůže doufat v úlevu. Dobrá zpráva je, že se Ondřej Němec nehroučí a snaží se z nastalé situace vytěžit, co je možné.

A pokud tím možným bude kniha jako *Torzo: 1973–1989*, nemusíme se dalších povodní bát.

Jan Hanzlík

■ **Jonathan BOLTON**
Světý disentu. Charta 77, Plastic People of the Universe a česká kultura za komunismu
 Academia, Praha 2015

Americký literární historik Jonathan Bolton ve své knize o československé nezávislé kultuře *Worlds of Dissent. Charter 77, The Plastic People of the Universe, and Czech Culture under Communism* (Harvard University Press, Cambridge 2012) udělal zdánlivě jednoduchou věc: k literárním textům, které vznikaly a byly rozmnožovány pod neustálou hrozbou kriminálu, přistoupil s podobnou vážností, s jakou k nim přistupovalo společenství, kterému byly určeny. To mu umožnilo nahlédnout do fines a zákrutů nezávislé kultury v komunistické ČSSR 70. let s neobyčejným citem a pochopením.

Za základ své práce vzal „kanonické texty“ samizdatu po roce 1968, Vaculíkův *Český snář*, Bondyho *Invalidní sourozence*, Jirousovu *Zprávu o třetím hudebním obrození*, Šimečkovo *Obnovení pořádku*, Patočkovy *Kacířské eseje* či Havlovu esej *Moc bezmocných*, kterou Bolton označuje za *nejslavnější a nejvlivnější text evropského disentu po druhé světové válce*. Při jejich interpretaci ho zajímá především kontext, ve kterém jednotlivá díla vznikala, kdo a za jakým účelem je psal, komu byla určena. Díky tomu se mu podařilo zpoza oceánů překvapivě živě a citlivě rekonstruovat myšlenkový svět zdejší nezávislé kultury.

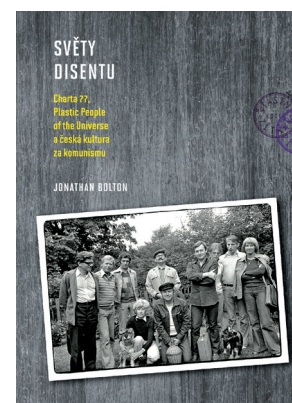
Mimo jiné poupravuje tradovanou verzi role undergroundu při zrodu čs. opozičního hnutí, která rockovým muzikantům a společenství kolem nich přiřkla úlohu jakéhosi trpného dějinného objektu, který k celému dění kolem vzniku *Charty 77* přišel víceméně jako slepý k houslím: jeho dějinná role se naplnila tím, že se stal obětí režimní perzekuce.

Fikce nevinných mladých umělců, kteří neměli s politikou nic společného, pronásledovaných režimem jen

proto, že chtěli svobodně vyjadřovat to, co cítí, byla dílem především Václava Havla, tvrdí Bolton a cituje jeho *skvělý fejeton Proces*, napsaný těsně po soudu s vůdčími osobnostmi undergroundu v září 1976: *Čím asi chtěli být Ivan Jirous a jeho přátelé na lavici obžalovaných? Určitě nechtěli být hrdiny, kteří se stávají jako Dimitrov z obžalovaných žalobci a vrhají světlo drtivé reflexe na tento svět. Pochybují, že sledovali jiný cíl než přesvědčit soud o své nevině a uhájít si své právo psát si a zpívat písničky, jaké chtějí.*

Podle Boltona byl Havlův výklad undergroundu *odvážný, soucitný, strategicky vynikající*, ale *velmi problematický* – převádí různé roviny existence undergroundové kultury do jednoduché a nevinné touhy „žít po svém“. To je ale trivializace „procesu s undergroundem“ – jak ve vztahu k podzemní kultuře, tak i k důvodu represe ze strany režimu. Jirous či protestantský duchovní Svatopluk Karásek byli přitom všechno jiné, jen ne naivní, politikou nepoznamenání, „čistí“ lidé, které si snad perverzní režim vybral k útoku víceméně náhodou. Dotyční, stejně jako další z procesu Brabeneč či Zajíček, měli za sebou léta promyšlený svého postavení jak ve vztahu k většinové společnosti, tak i k režimu. Navíc se z Havlovy interpretace procesu ztratil i náboženský rozměr, *ač Brabeneč, Jirous a Karásek byli věřící a jejich spiritualita ovlivnila jejich psaní i jejich práci*. Podle autora je Havlův obraz *příhodné a sekularizované zjednodušení*.

Proč k němu Havel sáhl? Bolton ukazuje, že právě tato *sekularizovaná a depolitizovaná verze undergroundu*, fikce undergroundu jako „nepopsaného listu papíru“, byla jednou ze zakládajících legend *Charty 77*, která pomohla sjednotit různé typy opozičních intelektuálů – vyloučené reformní komunisty, katolické a protestantské kněze nebo intelektuály, „revoluční marxisty“ a zbytky studentské nové levice, bývalé politické vězně z padesátých let a zakázané spisovatele a akademiky, tedy celé spektrum od exkomunistů po antikomunisty, a přes všechny, kteří se nacházeli někde mezi tím.

Zbavíme-li ale underground těchto svůdných nálepek – mladí lidé, kteří jen chtějí hrát hudbu vyjadřující jejich metafyzické obavy – můžeme podle Boltona lépe pochopit způsob, jímž underground ovlivnil vznikající disidentské hnutí (viz právě ona role mýtu nebo metafyziky, kterou pak kanonizoval Jan Patočka, zatímco exkomunistům „z toho hrůzou vstávaly vlny na hlavě“).

To platí i pro *Chartu 77*. Havlovo pojetí undergroundu je spojeno s jeho přesvědčením o politické síle předpolitického chování, které bylo důležité pro širší koncepci pravdivého jednání založeného ve víře, že jednotlivec chápe smysl pravdy a lži, nepokřivené politickými kalkulacemi. Odtud je podle Boltona *krůček k falešné naivitě a projevené nevinnosti Charty 77, která předstírá, že věří, že stát vezme vážně vlastní zákony a bude skutečně hájit lidská práva, jak odsouhlasil v Helsinkách*.

Tato „falešná naivita“, která dovolila přistoupit na kompromis metafyzické povahy, dokázala sjednotit, „obalamutit“, politickou a intelektuální opozici – ne však samotný režim. Proti s pomocí mýtu se zrodil *Charta 77* spustila vyděšená moc hysterickou kampaň. Byl to sám režim, který pochopil, že nové disidentské společenství je něčím víc než jen výzvou vztaženou k mezinárodním smlouvám, že ve skutečnosti podřívá samotné základy, na kterých je jeho moc vystavěna.

Boltonova kniha vyjde v českém překladu Petrušky Šustrové v nakladatelství Academia v nejbližší době.

Petr Placák